

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента,
завідувачки кафедри педагогіки та психології
Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації
Національного фармацевтичного університету (м. Харків)

Лутаєвої Тетяни Василівни

на дисертаційну роботу **Бондар Тетяни Валеріївни**

**«Громадсько-просвітницька діяльність Товариства «Знання» в Україні
(друга половина XX – початок XXI ст.)»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань

01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи Бондар Тетяни Валеріївни «Громадсько-просвітницька діяльність Товариства «Знання» в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) зумовлена необхідністю розвитку громадських об'єднань, діяльність яких ставить за мету сприяти входженню України до європейського і світового простору, поширенню національно-державницьких ідей, досягнень науки, культури, мистецтва, збереженню ментальності українського народу й реалізації неформальної та інформальної освіти зокрема.

Доцільність обраної проблеми підсилюється також необхідністю формування демократичних суспільно-політичних відносин, норм поведінки та взаємодії громадян на засадах власної гідності, взаємоповаги, взаємодопомоги. Надзвичайно важливою у цих процесах є активізація громадянських об'єднань у вирішенні найбільш важливих проблем життєдіяльності суспільства й держави в цілому.

Отже, є очевидним, що актуальність представленого дослідження знаходиться в контексті реалізації суспільних, науково-теоретичних і

практичних потреб вивчення, конструктивного аналізу й творчого використання теоретичних положень та досвіду громадсько-просвітницької діяльності Товариства «Знання» в Україні у зазначених хронологічних межах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження здійснено відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах» (РК№-1-200199004104). (У зв'язку з оптимізацією структурних підрозділів ХНПУ імені Г. С. Сковороди ухвалою вченої ради від 08.02.2021 р. кафедру педагогіки перейменовано в кафедру освітології та інноваційної педагогіки). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 9 від 22 грудня 2017 р.).

Наукова новизна одержаних результатів.

Аналіз наукової новизни представленого дослідження дає підстави констатувати, що авторкою *вперше* цілісно в широких хронологічних межах досліджено громадсько-просвітницьку діяльність Товариства «Знання» в Україні у період другої половини ХХ – початку ХХІ ст. з урахуванням соціально-економічних, ідеологічних та педагогічних чинників; обґрунтовано етапи розвитку громадсько-просвітницької діяльності Товариства «Знання» в Україні: І етап (1947–1962 рр.) – етап започаткування діяльності «Українського товариства з поширення політичних і наукових знань» як суспільного інституту в умовах радянської політичної системи, ІІ етап (1963–1989 рр.) – етап розширення напрямів, започаткування нових форм та поглиблення змісту громадсько-просвітницької діяльності Товариства «Знання» УРСР у контексті реалізації засадничих положень політики розвинутого соціалізму, ІІІ етап (1990–2018 рр.) – етап реорганізації змісту, напрямів, форм громадсько-просвітницької діяльності Товариства «Знання» України.

Особливу наукову цінність має узагальнення досвіду громадсько-просвітницької діяльності Товариства «Знання» в Україні у досліджуваний період за такими напрямками: реалізація лекційної діяльності й налагодження роботи закладів і установ пропагандистського спрямування; форми і методи організації педагогічного всеобучу батьків; підготовка й друк науково-популярних і літературно-художніх видань.

Наукове значення результатів дослідження.

До переваг роботи можна віднести виокремлення та аналіз прогностичних тенденцій розвитку Товариства «Знання» в сучасних умовах за такими напрямками: *науково-просвітницький* (відновлення роботи «Батьківських університетів» та створення «Університетів третього віку»; відкриття осередків Товариства при закладах вищої освіти та інституціях підвищення кваліфікації; популяризація академічної, грантово-проектної мобільності та пошук джерел їх фінансування; організація та створення відкритого порталу з інформування про стажування і навчання громадян України за кордоном, організація експедицій мальовничими, історичними, заповідними місцями України; відновлення та активізація видавничої діяльності науково-популярних видань у сучасному форматі); *соціальний* (заснування і відкриття клубів за інтересами; відкриття юридичної онлайн-платформи з питань соціального захисту населення); *здоров'язберезувальний* (сприяння утвердженню здорового способу життя); *навчально-педагогічний* (підготовка інтерактивної науково-пізнавальної літератури; поширення віртуальних екскурсій музеями, галереями та створення мобільних додатків для його реалізації; оцифрування україномовної літератури, документів, архівних матеріалів; створення онлайн-бібліотеки Товариства «Знання» України; популяризація наукових відкриттів серед дітей і молоді; створення масштабної мережі альтернативних шкіл дистанційної неформальної освіти дорослих; сприяння міжнародно-науковій співпраці з закладами освіти різних рівнів та громадськими організаціями); *громадсько-правовий* (інформування та консультування громадян щодо їх прав та обов'язків, громадянська освіта, залучення до реалізації громадських проєктів (у межах територіальних громад), активне та відкрите

поширення успішних проєктів з просвітницькою метою (демонстраційні проєкти) тощо).

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що *уточнено* суть базового поняття «громадсько-просвітницька діяльність Товариства «Знання» в Україні»; *подальшого розвитку набули* уявлення про суспільно-політичні й соціокультурні передумови виникнення громадсько-просвітницького Товариства «Знання» України, професійний потенціал його очільників (професійна компетентність, організаційні вміння, управлінські якості).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на матеріалах дисертаційного дослідження авторкою *розроблено навчальну програму* дисципліни вільного вибору «Основи андрагогіки» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.

Практичне значення дослідження полягає й в тому, що одержані в процесі дослідження дані та висновки *можуть бути використані* під час укладання підручників, навчальних посібників, енциклопедичних і довідково-бібліографічних видань, розроблення дисциплін за вибором для здобувачів вищої освіти різних рівнів, підготовки магістерських робіт і наукових проєктів, а також викладання таких навчальних дисциплін, як «Історія України», «Теорія та історія соціальних комунікацій (наукова спеціалізація)», «Педагогіка» (модуль «Історія педагогіки»), «Андрагогіка».

Матеріалами дослідження Бондар Тетяни Валеріївни *можуть послуговуватися* чинні громадсько-просвітницькі організації України в процесі розроблення статутної документації, планування напрямів, відбору змісту, форм роботи з різними віковими категоріями населення, заклади неформальної освіти в процесі проєктування й реалізації освітніх стратегій.

Заслуговує схвалення той факт, що матеріали та висновки дослідження *упроваджено в освітній процес ЗВО України*, зокрема Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-429 від 02.07.2020 р.), ДЗ «Луганський національний університет імені

Тараса Шевченка» (довідка № 1/572 від 03.07.2020 р.), Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-28/1507 від 23.09.2020 р.).

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях.

Основні положення й результати дослідження відображено в 16 публікаціях, із них 4 статті опубліковано в наукових фахових виданнях України, 2 – в іноземних наукових виданнях (1 – у співавторстві), 1 – у міжнародному періодичному виданні, 1 – в інших виданнях України; 8 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень.

Репрезентовані в дисертаційній роботі наукові положення та теоретичні висновки є переконливими й обґрунтованими. Основною концептуальною ідеєю дисертації є авторська інтерпретація громадсько-просвітницької діяльності Товариства «Знання» в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

Не можна не оцінити позитивно опрацювання дисертанткою широкого діапазону наукових праць та архівних джерел, що дозволило провести об'єктивне і неупереджене дослідження, виявити недоліки в організації діяльності Товариства «Знання», як-от: прямий вплив КП(б) та відсутність індивідуального підходу в організації лекційної діяльності, нав'язування ідеологічної пропаганди, відсутність достатнього навчально-методичного забезпечення, різке зменшення лекторського складу, суттєве скорочення фінансової підтримки з боку держави тощо.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Аналіз змісту дисертації свідчить про наукову зрілість і самостійність дослідницької думки дисертантки, достатній рівень володіння методологією історико-педагогічної науки, вміння підбирати і аналізувати матеріал. Зміст розділів і підрозділів демонструє досягнення дисертанткою поставленої мети дослідження і виконання зазначених у вступі завдань.

Дисертація має характер завершеної наукової праці, складається зі вступу, двох розділів, висновків, загальних висновків, списків використаних джерел (471 найменування, з них – 95 архівних справ), додатків.

Загалом текст дисертації відповідає чинним вимогам щодо його оформлення.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Бондар Тетяни Валеріївни, висловимо деякі зауваження й побажання.

1. У вступі дисертаційного дослідження авторкою на основі системного аналізу наукової літератури та нормативних документів виокремлено суперечності, які, на думку дослідниці, мають місце в соціокультурній і освітній сферах України. Вважаємо, що вартувало б уточнити, чи вдалося дисертантці розв'язати означені суперечності у процесі дослідження.

2. Робота виграла б, аби дослідниця у розділі 2 дисертації (п.2.3. «Підготовка та друк науково-популярних і літературно-художніх видань») навела приклади і проаналізувала предметно тематику і зміст дитячої художньо-публіцистичної літератури, що побачила світ за сприяння Товариства «Знання» в Україні.

3. На нашу думку, вартувало глибше і більш ґрунтовно розкрити внесок очільників Товариства «Знання» в Україні у розвиток громадсько-просвітницької діяльності на кожному з обґрунтованих етапів.

4. Дисертанткою розроблено навчальну програму дисципліни вільного вибору «Основи андрагогіки» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Доцільно було б укласти і методичні рекомендації до реалізації авторської програми.

5. У розділі 1 дисертації (1.2. Суспільно-політичні і соціокультурні передумови започаткування діяльності Товариства «Знання» в Україні) дослідниця на с. 58 дисертації справедливо пов'язала передумови виникнення Товариства «Знання» з появою перших народних університетів на території

українських земель на початку ХХ ст. Бажано було б глибше висвітлити їх роль як громадсько-просвітницьких осередків.

Однак, наведені зауваження та рекомендації засвідчують перспективність та відкритість досліджуваної проблеми і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Бондар Тетяни Валеріївни.

Загальний висновок.

Дисертація на тему «Громадсько-просвітницька діяльність Товариства «Знання» в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)» є самостійною, завершеною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення. Вона відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Бондар Тетяна Валеріївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувачка кафедри педагогіки та психології

Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації

Національного фармацевтичного університету

Лутасва Т.В.

Підпис

П.В. засвідчую:

Пров. др. Г. В. Гурман

В. І. Держинська